

TILLSYN AV VERKSAMHETER INOM ÄLDREOMSORGEN 2015-16

Hälsöinspektionens tillsynsprojekt enligt hälsoskyddslagen

Innehåll

1. Projektets syfte och omfattning
2. Utförande av granskningar
3. Iakttagelser
 - 3.1 lokalens lämplighet
 - 3.2. gårdsplan och plats för utevistelse
 - 3.3. kontroll av fastigheten
 - 3.5. städning
 - 3.6. textilvård och vätt
 - 3.7. rumstemperatur & inomhusluft
 - 3.8. matservice
4. Legionellarisk
5. Listeriarisk
6. Husdjur vid serviceboende
7. Slutsatser och förbättringsåtgärder
8. Uppföljning

1. Projektets syfte och omfattning

Projektet "Tillsyn av verksamheter inom äldreomsorgen" ingår i hälsoinspektionens tillsynsplan år 2015-16. Något motsvarande projekt har inte tidigare utförts av hälsoinspektionen. Åldringshem, servicehus och övrig serviceboende hör till tyngdpunktsområden för hälsoskyddstillsynen.

Syftet med tillsynsprojektet är att utreda om enheterna har fungerande rutiner för städning, ventilation, avfallshantering, att informera om legionella- och listeriarisk som anses som ett problem för äldre med nedsatt hälsa samt identifiera möjliga förbättringsåtgärder i enheterna med vård och omsorg dygnet runt.

Projektinspektionerna planerades att omfatta systematisk genomgång av lokalerna och rutinerna: allmän ordning, lokalens lämplighet och kondition, städprogram och -utrustning, klädvård, toaletter, tvätt- och omklädningsrum, belysning, kvalitet på inomhusluft, buller, avfallshantering, plats för utevistelse. Ytterligare utreds om det finns förebyggande rutiner för att minimera legionella- och listeriarisk.

2. Utförande av granskningar

Projektgranskningarna inom social- och hälsovårdsverkets område inleddes redan år 2015 och alla av de planerade inspektionerna var utförda i mars 2016.

Innan tillsynsprojektet startade ordnades ett möte för att informera om de planerade inspektionerna. Chefen för äldreomsorg, geriatriavdelningarnas överläkare, hygienskötaren och hälsoinspektörerna deltog i mötet.

Till inspektionsobjekten sändes ett infobrev samt hälsoinspektionens checklista "Tillsyn av verksamheter inom äldreomsorgen 2015", som uppgjorts för projektgranskningarna (se bilaga). Den på förhand ifyllda checklistan returnerades till hälsoinspektionen före inspektionen.

Alla projektinspektioner bokades tillsammans med den ansvariga för enheten. Vid inspektionen gick checklistan igenom och det gjordes en rundvandring i allmänna utrymmen och även i boenderum då det var möjligt. Efter inspektionen skickades en rapport till enheten med resultatet från inspektionen.

Totalt granskades 14 serviceenheter med vård och omsorg dygnet runt. Av dessa är åtta kommunala enheter och sex privata. En enhet hade granskats år 2014 och ingick därför inte i inspektionsplanen. Den ansvariga arbetarskyddsfullmäktige deltog i inspektionerna av serviceboenden inom social- och hälsovårdsverket.

3. Iakttagelser

3.1 Lokalens lämplighet

De personer som i dag bor i serviceboende med vård och omsorg dygnet runt har ofta multisjuklighet, många har även en demenssjukdom.

Serviceboende på vårt område har planerats och byggts på den tiden då klienterna var i bättre skick och klarade sig själv, vilket medför att ett återkommande problem i serviceboenden i dagsläget är att utrymmen är trånga, det finns inte plats att arbeta med bra arbetsställningar och arbetsrörelser eller att det inte finns tillräcklig plats att använda hjälpmedel. Detta gäller främst toaletter i klientrum men även sovrum. Det finns även brist på

förvaringsutrymmen för hjälpmedel och vårdförnödenheter.

3.2. Gårdsplan och plats för utevistelse

Det finns inte tillräcklig plats för parkering på gårdsplanen och utebelysningen var otillräcklig vid flera serviceboenden. Varutrafik upplevs som en riskfaktor. I alla av de inspekterade serviceboendena finns en plats / platser för utevistelse, - allt från en möblerad uteplats nära parkering till planerade och asfalterade promenadrutter och inglasade innergårdar samt rymliga balkonger med tak och möjlighet att komma ut med rullstolar och sängar. En del av utevistelseplatserna är för små och inte skyddade mot vind och solsken. Alla enheter strävar till att klienterna åtminstone sommartid vistas ute.

3.3. Kontroll av fastigheten

Social- och hälsovårdsverkets serviceboenden drivs i fastigheter som ägs och underhålls av kommuner. Inget skriftligt avtal finns om underhållet. De flesta av de privata tjänsteleverantörerna anlitar någon servicefirma. Det dagliga fastighetsunderhållet verkar fungera väl medan saneringen av fuktskador inte sköts tillräckligt snabbt. I serviceboenden konstaterades både allvarliga, omfattande fuktskador och oåtgärdade, synliga, gamla fuktskador, vars sanering har skjutits fram p.g.a. resursbrist. Även en oåtgärdad skada kan medföra olägenheter i boendet.

3.4. Städning

Majoriteten av enheterna har en skriftlig städplan och rutiner för städningen. Organiseringen av städning ser olika ut i enheterna.

Enheterna inom social- och hälsovårdsverket köper städtjänsten av primärkommunerna. Inget skriftligt avtal finns om städningen. Vårdpersonalen anser att städningen borde vara mera flexibel och bättre anpassad till enhetens behov. Städningens tillräcklighet säkerställs inte genom ytrenhetsprovtagning, förutom i två serviceboenden.

De serviceboenden som drivs i privat regi har i regel egen städning som enligt personalen fungerar väl.

Städbarheten beaktas vid inredning av klientrummet med klientens egna möbler. Mindre serviceboenden vill erbjuda en hemlik boendemiljö, vilket kan försvåra städningen. Grundstädning (f.d. storstädning) utförs inte i alla serviceboenden regelbundet (minst en gång /år eller i samband med in- och utflyttning). Instruktioner ang. sekretsdesinficering finns så gott som i alla enheter.

Instrumentvården i Malmska social- och hälsovårdsverkets serviceboenden sköts av Malmska sjukhusets instrumentvårdsavdelning. I privata serviceboenden behövs inte instrumentvård i samma utsträckning.

3.5. Textilvård och tvätt

Textilvård sköts delvis internt, delvis externt. Vårdpersonalen ansvarar för textilvård. Frekvensen för byte av sängkläder varierar men i regel byts dessa var tredje vecka samt vid behov. Personliga handdukar kan ställvis bytas även var tredje vecka. Ingen rutin finns för tvätt av madrasskydd och täcken. Anhöriga ska byta och tvätta gardiner och andra inredningstextiler.

De flesta av enheterna skickar handdukar och lakan till tvätterier. I de egna tvättstugorna tvättas klienternas kläder. Det finns lämpliga utrymmen för tvätt och tork i de flesta av enheterna. Hemservice använder ställvis serviceboendenas tvättstuga och torkrum. Separathållande av smutsigt och rent fungerar tillfredsställande. Det finns skilda tvättmaskiner för sekretstvätt och städutrustning. Rutiner för desinficering av tvättmaskiner är bristfälliga.

3.6. Rumstemperatur & inomhusluft

En förutsättning för att förebygga olägenhet för människors hälsa är en god luftkvalitet och till verksamheten anpassad ventilation. Enligt personalen upplevs serviceboendenas ventilation allmänt otillräcklig, speciellt sommartid då temperaturen är för hög, rumstemperaturen mäts dock inte. Inomhusluftproblem förekommer hos personalen medan sambandet mellan inomhusluftproblem och klienternas hälsa sällan utreds.

3.7. Matservice

Kommunala serviceboenden har i allmänhet fördelningskök medan det i de flesta privata serviceboenden finns tillredningskök, som enligt personalen fungerar bra.

Klienterna i servicehemmen äter i regel själva i matsalen, men många behöver hjälp med ätande. Vårdpersonalen lagar på avdelningen morgonmål och kvällsmat samt delar ut mat som kommer från tillrednings- eller centralköken.

Det finns brister vid användningen av skyddskläder. Temperaturer vid kylförvaring på avdelningarna kontrolleras i någon mån men det finns brister i dokumenteringen.

Vårdpersonalen i de kommunala enheterna är ofta inte nöjd med matservicen och skulle vilja vara med och påverka. Det kom fram bl.a. följande kommentarer: levererad varm mat är för kall, maten är inte konsistensanpassad (svårt att tugga och svälja), önskas mera varierande mat, grönsaker används inte tillräckligt. Anmärkningarna leder inte alltid till korrigerande åtgärder, ibland förs bristerna inte ens till kökspersonalens kännedom.

Matservice i de privata serviceboendena fungerar enligt personalen bra.

4. Legionellarisk

Legionellabakterier trivs bäst i stillastående vatten vid temperaturer kring 40 grader Celsius. Då kan de föröka sig till farliga halter. Detta innebär att problem med legionella i första hand uppstår i en fastighets varmvattensystem. Därför ska temperaturen på det varma vattenledningsvatten, som fås från en varmvattenberedare, hållas på + 55 °C, dock minst + 50 °C. Äldre personer med nedsatt immunförsvar löper större risk att insjukna i legionärssjuka och pontiacfeber, som båda orsakas av legionella.

5. Listeriarisk

Institut för välfärd och hälsa samt Evira rekommenderar att personer som hör till en riskgrupp (åldringar, personer med försvagad motståndskraft till följd av en grundläggande sjukdom) inte äter gravsaltade eller kallrökta fiskprodukter eller utländska djupfrysta bär och grönsaker oupphetade.

6. Husdjur vid serviceboende

Några serviceboenden har idag även husdjur. Djuren vistas tillsammans med de äldre. Katterna går fritt runt och är även ute. Husdjurens närvaro ger enligt personalen glädje och har en positiv effekt på klienterna. Detta visar även undersökningar. Klienternas allergier och inställning till djur utreds och beaktas. Vid inspektionen kom det inte fram någon misstanke om att katt kan bära på smitta. I ett fall har det förekommit att en katt klöst och bitit.

7. Slutsats och förbättringsåtgärder

Det finns stora skillnader i verksamheten mellan serviceboenden. Ekonomin spelar stor roll men även enhetens arbetskultur. Utifrån de inspektioner som har utförts i enheterna inom äldreomsorgen har följande brister konstaterats:

Underhållet av fastigheterna fungerar inte tillfredsställande. Fastighetsägaren ska kontinuerligt kontrollera fastighetens skick, ventilationens funktion och tillräcklighet, rumstemperatur under uppvärmningsperioden (+20°C – +26 °C) och utanför uppvärmningsperioden (+20 °C – +30 °C) och temperaturen på varmvatten (minst +50, helst +55 °C). Konstaterade aktuella och gamla fuktskador ska åtgärdas utan dröjsmål.

Serviceboendenas lokaler uppfyller inte till alla delar verksamhetens krav (i de flesta fallen toaletter, sovrum). Utrymmena skall anpassas till verksamheten så att det finns plats att arbeta med bra arbetsställningar och arbetsrörelser samt tillräckligt med plats vid användandet av hjälpmedel. Det ska finnas tillräckligt med förvaringsutrymmen för olika ändamål.

Serviceboende har begränsade möjligheter till utevistelse. En för ändamålet planerad, lämplig uteplats ska finnas vid alla serviceboende. För äldre är den fysiska tillgängligheten vid utevistelsen av stor betydelse. Ju större funktionshinder man har, desto viktigare blir också den praktiska tillgängligheten i form av lutningar, bänkar och andra detaljer i utformningen. Säkerheten samt skydd mot vind och solsken ska även beaktas.

Städrutinerna är inte anpassade till verksamheten och det finns inte skriftliga städavtal i de kommunal inrättningarna. Det ska finnas anpassade rutiner för städning av våta utrymmen, tvättutrymmen och allmänna utrymmen samt rutiner för grundstädning (f.d. storstädning). Städningen ska vara anpassad till serviceboendets verksamhet och städresultatet ska kontrolleras genom ythygienprovtagning eller någon annan metod. Eftersom åldringar vid serviceboende med vård och omsorg dygnet runt, vistas en stor del av dygnet i sängen skall sängkläder bytas oftare än var tredje vecka eller en gång i månaden. Tvättrutiner, separering av smutsigt och rent samt desinficering av tvättmaskin ska gås igenom. Hälsoinspektionen kommer tillsammans med hygienskötaren att uppgöra en instruktion om skötseln av sängar och sängkläder.

För att förbättra vårdpersonalens kännedom om matservicen skickar hälsoinspektionen enligt överenskommelse i fortsättningen alla köksrapporter för kännedom till serviceboendets föreståndare samt ansvarsperson.

Enligt Valviras instruktion kan ett serviceboende tillåta husdjur om klienterna inte har allergier och om djuren inte har tillträde det utrymme där livsmedel hanteras. Enligt senaste undersökningar finns dock även andra risker med att ha djur i vården (tartuntatautipäivät 9-10.11. 2015). Djur ökar risken för infektioner och även risk för bett. T.ex. katter kan bära på salmonella, campylobakterier, pasteurella, toxoplasmos och även MRSA. Dessa smittor kan överföras både till de inneboende äldre och till personal. Andra djur kan bära på andra smittor. För friska personer är det ingen fara men för sjuka immunförsvagade kan en infektion ge allvarliga följder. Katter kan ytterligare ha loppor som kan överföras till människor med bitmärken och klåda som följd. Hållande av husdjur i servicehem kan även leda till att anhöriga med en pälsdjursallergi inte kan hälsa på i samma utsträckning.

7. Uppföljning

Social- och hälsovårdsnämnden har 19.4.2016 beslutit att behovet av ersättande utrymmen för avdelning 3 på Björkbacka ska lösas så att avdelningen flyttar ut ur sina nuvarande utrymmen före 1.9.2016.

Hälsoinspektionen har gett äldreomsorgen tillfälle att inom en bestämd tid ge en förklaring till vilka åtgärder som kommer att vidtas i fastigheterna för att avlägsna fuktskador eller inomhusluftproblem. Om åtgärderna inte vidtas eller om åtgärderna inte är tillräckliga ska hälsoskyddsmyndigheten meddela enskilda förbud och förelägganden som är nödvändiga för att avhjälpa eller förebygga sanitär olägenhet.

Uppföljning av de övriga påtalade bristerna sker inom år 2016. Under sommarens varma period görs temperaturmätningar i de sju serviceboenden där temperaturen enligt personalen sommartid är för hög.

Bilagor Checklista, uppdat. 30.3.2016

För kännedom:

Social- och hälsovårdsverket
Geriatricavdelningarna / överläkare
Serviceboenden med vård och omsorg dygnet runt
Arbetskyddsfullmäktige